# Forskning, engagemang och mötet mellan kunskap och praktik

*av Martin Börjeson*

ur boken

Eva Wikström, Katarina Hollertz
& Magdalena Elmersjö (red.)

*Röster och möten*

*En jubileumsskrift om FORSA, Förbundet för forskning och praktik i socialt arbete*

Arkiv förlag 2026

ARKIV FÖRLAG · arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

*i samarbete med*

FORSA · www.forsa.nu

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:
Börjeson, Martin (2026) ”Forskning, engagemang och mötet mellan kunskap och praktik”, i Eva Wikström, Katarina Hollertz & Magdalena Elmersjö (red.), *Röster och möten. En jubileumsskrift om FORSA, Förbundet för forskning och praktik i socialt arbete*, s. 15–26. Lund: Arkiv förlag, https://doi.org/10.13068/9789179244101.

Det här kapitlet ur en e-bok från Arkiv förlag distribueras fritt genom *open access*. Titeln finns också tillgänglig i tryck med ISBN: 978 91 7924 409 5.

Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar (CC BY-NC-ND), som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

© Författarna/FORSA/Arkiv förlag 2026

E-bok (PDF) 2026
Beständig länk: https://doi.org/10.13068/9789179244101
ISBN: 978 91 7924 410 1

KAPITEL 1

# Forskning, engagemang och mötet mellan kunskap och praktik

*Martin Börjeson om FORSA:s historia*

## Presentation

Under åren kring millennieskiftet arbetade jag på Socialstyrelsen med det som skulle bli *Social rapport 2001* – en bred översikt över välfärdsutvecklingen i Sverige och utvecklingen av sociala problem bland olika befolkningsgrupper. Det gjorde att jag kom att intressera mig för de grupper som befinner sig i samhällets marginaler och det ledde i sin tur till att jag 2005 skrev en avhandling om det sociala arbetet med hemlöshetsfrågor. Hur kunde det komma sig att vi, trots att hemlöshet är ett av de områden som forskats mest om i Sverige, står så handfallna inför problemet?

Någonstans där väcktes på allvar mitt intresse för frågorna om relationen mellan kunskap och praktik och om hur man kan stärka samverkan mellan utbildning, forskning och praktiskt socialt arbete. Sedan dess har jag under

många år arbetat med dessa frågor: som projektledare på Socialstyrelsen, som sekreterare i en statlig utredning, som chef för en kommunal FOU-enhet och som ordförande för FORSA under åren 2014–2017. Under mitt första år som ordförande för FORSA fyllde förbundet trettio år och det gav mig anledning att sammanställa en text om förbundets dittillsvarande historia.[1]

När jag nu fick frågan om att skriva ett kapitel om FORSA:s historia var det därför lätt att tacka ja. Inte minst som det också erbjöd en möjlighet att reflektera över vad förbundet betytt, hur det förändrats i takt med ämnets förändring och vilken roll det kan spela framöver.

## Hur såg utgångsläget ut för FORSA när förbundet bildades?

Fram till högskolereformen 1977 hade utbildningarna till socionom erbjudits vid ett antal lärosäten vid sidan av det reguljära universitetsväsendet. I slutet av 1960-talet kom emellertid frågan om den rådande sociallagstiftningen att bli föremål för en alltmer intensiv debatt, inte minst som ett resultat av de studiedagar som 1967 anordnades av Föreningen Sveriges socialchefer under rubriken ”Sociallagstiftningen – hjälpmedel eller hinder?”

Diskussionen om en ny sociallagstiftning kom även att aktualisera frågan om en förstärkning av den sociala forskningen, och även på detta område togs vid denna tid ett flertal initiativ. År 1969 tillsattes Samarbetskommittén för social forskning, som vid flera tillfällen i början av 1970-talet genomförde kartläggningar av den soci-

1. Se https://www.forsa.nu/om-oss/historia.

ala forskningen. Resultaten av dessa kartläggningar gav vid handen att forskningen i mycket begränsad grad var koordinerad och att det saknades organisatoriska länkar mellan forskningen och de fristående socialhögskolorna. Dessutom var de ekonomiska resurserna till forskningen starkt begränsade.

Mot denna bakgrund föreslog man inrättandet av ett särskilt organ för finansiering av socialt inriktat forsknings- och utvecklingsarbete, Delegationen för social forskning (DSF), som kom att finnas vid Socialdepartementet under åren 1974–1990, och som under dessa år fungerade som socialtjänstens och socialpolitikens sektorsforskningsorgan. Ungefär samtidigt som Delegationen för social forskning inrättades tillskapades också Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms universitet. Av olika skäl kom dock forskningen vid SOFI att avgränsas till mer makroorienterade frågeställningar, vilket innebar att någon forskning med en tydligare behandlingsinriktning aldrig kom till stånd vid institutet.

Parallellt med detta arbete för att stärka den sociala forskningen arbetade också socialhögskolornas gemensamma organ, Nämnden för socionomutbildning, med frågorna om den framtida organiseringen av utbildning och forskning. I mitten av 1970-talet skapades en arbetsgrupp för den sociala linjens utbildning (SLU-gruppen), som skulle se över utbildningens kärnämne och också föreslå organisatoriska lösningar för forskning och forskarutbildning.

När socionomutbildningarna 1977 integrerades i universitetens samhälls- och beteendevetenskapliga fakulteter innebar det att de sociala linjerna omvandlades till institutioner för socialt arbete med det forskningsanknutna

profilämnet socialt arbete. Därmed hade den sociala forskningen fått en tydlig organisatorisk hemvist – och under de kommande åren etablerades forskarutbildning i socialt arbete vid universiteten i Göteborg, Stockholm, Umeå och Lund.

Men samtidigt var socialt arbete ännu ett förhållandevis outvecklat forskningsfält. En av de första professorerna i ämnet, Bengt Börjeson (som senare skulle komma att bli FORSA:s förste ordförande), formulerade det på följande sätt i samband med att han installerades som professor i Umeå 1981:

> Socialt arbete är ett utpräglat praktiskt verksamhetsområde som kännetecknas av en påtaglig teorifattigdom när det gäller att värdera och utveckla verksamheten. Mitt forskningsarbete har därför i stor utsträckning inriktats på att utveckla teoretiska perspektiv som kan effektivisera arbetet.

Det fanns med andra ord ett stort behov att stärka det ännu unga forskningsämnet socialt arbete, liksom av att stärka ämnets ställning inom universitetsvärlden. Det kom också att bli huvuduppgiften för det förbund – Förbundet för forskning i socialt arbete – som bildades i Lövånger den där novemberdagen 1984. I de stadgar som antogs för förbundet angavs som dess främsta uppgift ”att främja utvecklingen av forskningen inom det sociala arbetets område” (paragraf 2). Så hur kom man att gå till väga för att försöka förverkliga den målsättningen? I det följande avsnittet ska jag försöka ge en sammanfattande bild av det omfattande arbete som bedrivits under förbundets mer än fyrtioåriga historia.

## Ett långsiktigt arbete för att bygga ämnet socialt arbete

När FORSA bildades var socialt arbete ännu ett ungt ämne, och det fanns därför ett påtagligt behov av en arena för de, till en början ganska få, som var verksamma inom ämnet att mötas för att diskutera gemensamma angelägenheter. Inte minst kom det nybildade förbundet att ha stor betydelse när det gällde att bygga upp forskarutbildningen inom socialt arbete och att vara ett forum för samarbete mellan de första generationerna doktorander inom ämnet.

Kenneth Sundh, som var en av de doktorander som var aktiva i FORSA under de första åren, har i ett samtal beskrivit det som att FORSA under de första åren var som en ”fackförening för doktorander”. Engagemanget i forskarutbildningsfrågor skulle fortsätta att vara viktigt under åtskilliga år framåt. Och när professorskollegiet i socialt arbete i slutet av 2007 beslutade utreda förutsättningarna att starta det som senare skulle bli Nationella forskarskolan i socialt arbete var det på många sätt en förlängning av det arbete som FORSA en gång startat.

Redan från starten etablerade FORSA en tradition med årliga konfenser. Året efter Lövånger samlades man i september i Lund och på Ven för ett tre dagars forskningssymposium. Upplägget var sådant att den första dagen var en studiedag för lärare och studenter vid Socialhögskolan i Lund. Till denna dag var också bland annat kommunala förvaltningar och högskolor inbjudna. De följande två dagarna utgjordes av ett forskningssymposium med ett nittiotal deltagare – en betydande del av de som vid den

här tiden betraktades som forskare i socialt arbete. Man ägnade en stor del av de två dagarna åt att arbeta i temagrupper för att forma det nya förbundets ställningstaganden i olika frågor. Erfarenheterna från de två första symposierna var mycket positiva, framför allt som de kom att utgöra en viktig samlingspunkt och arena för de som var verksamma inom det ännu unga ämnet. Under de följande åren anordnades regelbundet nationella FORSA-symposier. Ansvaret för att arrangera symposierna växlade mellan förbundets olika lokalföreningar.

Ett antal sådana lokalavdelningar till förbundet bildades under de första åren. Den första av dessa, Stockholmsföreningen för forskning i socialt arbete (senare FORSA Stockholm), bildades i mars 1985 och två månader senare bildades Föreningen i södra Sverige för forskning i socialt arbete (senare FORSA Syd). Under de följande åren skulle ytterligare fyra lokalföreningar bildas: FORSA Väst, Norr, Jämt respektive Mitt. Dessa sex lokalföreningar skulle under flera år utgöra ”stommen” i förbundet. Senare har även FORSA Småland tillkommit.

Lokalföreningarna kom framför allt att svara för en mer eller mindre regelbunden mötes- och seminarieverksamhet, vilken blev ett sätt för många forskare att arbeta med ”den tredje uppgiften” – samverkan med det omgivande samhället. Av och till under senare år har det dock varit svårt att upprätthålla verksamheten, och flera av lokalföreningarna har under olika perioder i praktiken varit vilande. I och med att det är lokalföreningarna som utser ledamöter (utöver ordförande, sekreterare och kassör) till förbundets styrelse, har detta också inneburit att det under vissa år varit svårt att bemanna förbundsstyrelsen.

De första åren gavs medlemsbladet *FFSA-bulletinen* ut regelbundet. Bladet hade som målsättning att ”informera om vad som händer inom det sociala arbetets forskningsområde” samt om ”hur forskarutbildningarna vid de olika universiteten läggs upp, vilka kurser och seminarier som planeras och vilka gästföreläsare som kommer på besök”. Men en av de arbetsuppgifter som redan från början skrevs in i förbundets stadgar handlade om att befrämja forskarnas möjligheter till publicering, och för detta syfte var bulletinen inte tillräcklig. När Stig Larsson 1992 blev ordförande i förbundet fick han också uppdraget att försöka få till stånd en svenskspråkig socialvetenskaplig tidskrift. 1993 beviljades förbundet medel från det dåvarande Socialvetenskapliga forskningsrådet för detta ändamål, och det resulterade i sin tur i att det första numret av *Socialvetenskaplig tidskrift* kunde ges ut 1994. Sedan dess har tidskriftens redaktion cirkulerat mellan olika universitetsmiljöer.

I takt med att socialt arbete utvecklats som forskningsområde har kraven på att publicera sig internationellt kommit att bli allt starkare, och detta har skett parallellt med att det blivit allt vanligare att avhandlingar i socialt arbete skrivits i form av så kallade sammanläggningsavhandlingar (till skillnad från de monografier som tidigare dominerat). Att göra en internationell tidskrift skulle visa sig vara en svår uppgift, men 2011 kunde i vilket fall det första numret av *Nordic Social Work Research* se dagens ljus, och sedan dess har tidskriften etablerats som ett viktigt forum för forskare i socialt arbete som vill nå en internationell publik.

Både *Socialvetenskaplig tidskrift* och *Nordic Social Work Research* har bidragit till att skapa bättre förutsättningar för forskare i socialt arbete att publicera sig och kommunicera

forskningsresultat, i första hand inom forskarsamhället. Men FORSA har också sett som sin uppgift att verka för ett närmare samarbete mellan forskning och praktik och för att göra forskningen mer tillgänglig. I samarbete med Kristina Granath som drev portalen Sociala Nätet startade man 2003 Socialvetenskap.se, en hemsida där ny och aktuell forskning i socialt arbete samlades och sammanfattades på ett överskådligt sätt.

Utvecklingen av det sociala arbetet som kunskaps- och verksamhetsområde har i viktiga avseenden skett parallellt i de nordiska länderna. Även om det finns skillnader när det gäller hur det sociala arbetet har organiserats är likheterna stora, vilket har inneburit att det funnits goda förutsättningar för erfarenhets- och kunskapsutbyten mellan de nordiska länderna. Framför allt FORSA Syd skulle under de tidiga åren utveckla ett samarbete med kollegor i Danmark, och till exempel gick FORSA-symposiet 1989 av stapeln i Helsingborg och Gilleleje (längst norrut på Själland). Med tiden skulle det nordiska samarbetet också få fastare former, och 1996 anordnades det första Nordiska FORSA-symposiet i Trondheim.

Under de följande åren skulle också FORSA bildas i Norge (1997), Finland (1998), Danmark (1999) och Island (2002). Det nordiska samarbete som utvecklats har dock framför allt haft karaktären av ett nätverk, och även om man under åren talat om FORSA Norden har det aldrig varit någon formell organisation. Det har inte hindrat att man sedan ett antal år regelbundet arrangerat gemensamma konferenser tillsammans med Nordic Association of Schools of Social Work (NASSW) som organiserar över 40 socionomutbildningar i de nordiska länderna.

Om man försöker sammanfatta hur FORSA har utvecklats sedan förbundet bildades de där höstdagarna i Lövånger kan det konstateras att förbundet under sina första tio–femton år var mycket framgångsrikt i flera avseenden. Man etablerade, och upprätthöll, en tradition med årliga forskningssymposier som kom att utgöra en viktig arena för de som var verksamma i ämnet – inte minst för de första generationerna doktorander i socialt arbete. Och genom att ta initiativ till utgivningen av tidskrifter som *Socialvetenskaplig tidskrift* (och senare *Nordic Social Work Research*) skapade man inte bara fler möjligheter för forskarna att publicera sig, utan bidrog också till att sprida resultat från forskningen på ett sätt som ytterligare stärkte ämnets ställning.

Samtidigt kan man så här i efterhand konstatera att det i början av 2000-talet var möjligt att se tecken som var mer oroväckande. När det var dags att ordna 2001 års FORSA-symposium i Göteborg såg man sig tvungen att begränsa sig till vad man kallade ett ”mini-symposium” (det vill säga ett mindre arrangemang under endast en dag). Uppemot hälften av de symposier som arrangerats sedan dess har haft denna utformning, och det har ofrånkomligen bidragit till att symposierna minskat i betydelse. Under de senaste decennierna har också flera lokalföreningar, under kortare eller längre perioder, varit mer eller mindre vilande. Det har självfallet inneburit att det i vissa delar av Sverige periodvis inte bedrivits någon lokal verksamhet – men eftersom FORSA:s organisation bygger på att ledamöterna i förbundsstyrelsen rekryteras från lokalföreningarna har det också påverkat riksorganisationen negativt. Allt detta har inneburit att antalet medlemmar under

flera år varit vikande, något som också påverkat ekonomin för *Socialvetenskaplig tidskrift*.

Genom viktiga insatser från olika håll har det än så länge varit möjligt att värna verksamheten. Till exempel lyckades man, när de ekonomiska svårigheterna för *Socialvetenskaplig tidskrift* hotade tidskriftens existens, under Alexandru Panicans tid som ordförande vända sig till landets institutioner i socialt arbete för att få dem att teckna en form av stödprenumeration (vilket ska sägas har fungerat mycket bra). Under de senaste åren har initiativ också tagits för att på ett mer aktivt sätt engagera sig i den offentliga debatten – till exempel när det gäller behovet av stöd till forskning i socialt arbete och kvalificerade vidareutbildningar i socialt arbete. Och på flera håll bedrivs fortfarande en regelbunden mötesverksamhet som fungerar som en mötesplats mellan forskning och praktik.

Även om det inte finns några skäl att teckna läget i alltför dystra färger kan man inte komma ifrån att FORSA i dag befinner sig i en annan situation än när förbundet en gång bildades.

## Vilken roll kan FORSA spela i framtiden?

Så hur ser framtiden ut för FORSA? Om man vill försöka fundera över det är det nödvändigt att utgå från det vi varit inne på vid flera tillfällen: det akademiska ämnet och forskningsområdet socialt arbete är någonting helt annat i dag jämfört med vad det var 1984 när FORSA bildades. I dag finns utbildningen vid tjugo lärosäten och det finns drygt sjuttio verksamma professorer i socialt arbete. Exakt hur många avhandlingar som producerats sedan 1980 har

jag inte kunnat fastställa, men säkert är i vilket fall att 500-strecket passerades för flera år sedan. Det arrangeras återkommande olika konferenser för såväl forskare som praktiker inom området, det finns flera vetenskapliga tidskrifter där nya vetenskapliga rön publiceras och där det förs en vetenskaplig debatt, och socialt arbete är i dag ett etablerat ämne som slåss om de reguljära forskningsrådens (i och för sig alltför knappa) medel. Kort sagt: socialt arbete är i dag ett väl etablerat utbildnings- och forskningsämne inom den svenska akademin. Och jag tänker att det är uppenbart att FORSA är en av de aktörer som har bidragit till den starka utveckling ämnet genomgått. Onekligen något att vara stolt över!

Samtidigt är bilden – åtminstone om vi betraktar den ur ett snävare organisationsperspektiv – inte entydig. För även om mycket av det man ville åstadkomma när FORSA en gång bildades också har förverkligats, är det onekligen så att organisationen inte längre spelar den centrala roll den en gång gjorde.

Till exempel var FORSA:s nationella symposier tidigare den självklara mötesplatsen för forskare i socialt arbete. Så är det inte längre, när det finns gott om internationella konferenser som det anses mer meriterande att medverka vid och när kraven på att publicera sig i högt rankade tidskrifter pressar forskarna att välja de sammanhang som bäst gynnar deras karriärsträvanden.

Men är detta verkligen ett problem? Om nu socialt arbete, som utbildnings- och forskningsämne, expanderat så kraftigt – är det rimligt att beklaga sig över att det tillkommit nya aktörer som axlat det ansvar som ursprungligen var FORSA:s huvuduppgifter? Den fråga vi behöver

ställa oss är om det finns något som FORSA står för som ingen annan tar ansvar för och/eller kan göra lika bra? Eller som en tidigare FORSA-ordförande uttryckte det när vi samtalades vid: ”Frågan är hur FORSA kan göra sig relevant i framtiden?”

FORSA:s eget sätt att besvara den frågan – som jag uppfattat det – har varit att betona organisationens roll som en länk mellan forskningen och det sociala arbetets praktik. Det har förvisso alltid funnits med som en av organisationens uppgifter, men medan det tidigare var en av flera målsättningar har det i dag kommit att bli *den viktigaste* (och såväl förbundets namn som stadgar har ändrats i linje med detta). Det finns mycket som talar för att det är klokt tänkt. Inte minst den nya socialtjänstlagens krav på att socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet gör att det i dag finns ett stort behov av att stärka samarbetet mellan forskning och praktik.

Jag är övertygad om att vi behöver arenor där vi som på olika sätt är engagerade i utvecklingen av socialt arbete som kunskaps- och verksamhetsområde kan mötas. Men om FORSA (åter) ska bli den platsen behöver vi anstränga oss mer. Då behöver de som är chefer i socialtjänsten skapa förutsättningar för socialarbetarna att ta del av kunskapsutvecklingen i socialt arbete. Och då behöver de seniora forskarna i socialt arbete – professorer och andra – på samma sätt som de gjorde när ämnet var ungt ta sin del av det gemensamma ansvaret för ämnets utveckling.